Eduskunnan lakivaliokunta
AI FI 12/2024
21.02.2024

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Amnesty International Suomen osaston lausunto koskien KAA 6/2023 vp Rikkomaton - kielletään eheytyshoidot

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Amnesty International on maailmanlaajuisesti kannattanut eheytystoimien kieltämistä[1] ja kannattaa myös Rikkomaton-kansalaisaloitetta.

Eheytystoiminnan keskiössä on ajatus siitä, että *esimerkiksi* homoseksuaalin tai transtaustaisen henkilön seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sen ilmaisu on ”väärää” ja vaatii korjausta, eli ”hoitoa”. Tämä loukkaa yksilön ihmisarvoa, oikeuksia ja yhdenvertaisuutta.

Eheytystoiminnan seuraukset voivat olla uhrille vakavia. ”Hoidot” voivat aiheuttaa pysyviä fyysisiä vammoja ja mielenterveyden haasteita.[2] ”Hoitoihin” hakeutumisen taustalla on usein yhteiskunnan ja yhteisön luoma paine tai jopa pakottaminen. Niin suora kuin epäsuorakin painostus hakeutua

[1] Amnesty International Australian osaston kannanotto: Australia: it's time to outlaw LGBTQ conversion therapy - Amnesty International Australia, Amnesty Internationalin lausunto Ghanan tilanteesta vuonna 2021: Amnesty Public Statement, Amnesty Internationalin lausunto Yhdistyneistä Kuningaskunnista: UK: Conversion therapy ban without trans and non-binary people is 'not a real ban' | Amnesty International UK.
[2] European Parliamentary Research Service, Bans on conversion therapies, The situation in selected EU Member States”, 2022.

eheytystoiminnan piiriin loukkaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjinnän kieltoa sekä oikeutta yksityis- ja perhe-elämään.[3] Victor Madrigal-Borloz, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän erityisasiantuntija YK:ssa, on todennut, että eheytystoiminta on ”luonteeltaan syrjivää, julmaa, epäinhimillistä ja halventavaa kohtelua, ja uhrille aiheutetun fyysisen tai henkisen kivun ja kärsimyksen vakavuudesta riippuen ne voivat olla kidutusta”.[4] Myös Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on antanut toistuvaa kritiikkiä eheytystoimintaa koskien. [5]

Myös Suomen Psykologiliitto on esittänyt huolensa uhrien toimijuuden vapaudesta ja korostanut pitävänsä eheytyshoitoja vastuuttomina ja epäeettisinä. Liitto pitää erittäin haitallisena, että auktoriteettiasemassa toimivat, uskonnollisten tai muiden yhteisön johtohenkilöt, saattavat tarjota eheytystoimintaa vähemmistöasemassa oleville seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville yksilöille. Epätasa-arvoinen valta-asetelma saattaa luoda mielikuvan, jossa tarjottu ”hoito” on varteenotettava tai ainoamahdollinen vaihtoehto.[6]

Eheytystoiminnan epäeettisyys tulee esille myös sateenkaariyhdistys Malkus ry:n selvityksessä. Selvitykseen osallistuneet eheytyshoitojen uhrit kertovat, että suuri osa oli kokenut toiminnan aiheuttaneen itsetuhoisuuteen tai itsemurhaan liittyviä ajatuksia.[7]

Asenteet, jotka joko painostaen tai väkisin ajavat henkilön eheytystoiminnan piiriin, perustuvat väärään tietoon sukupuolista ja seksuaalisuudesta. Pelkkä eheytystoimien kieltäminen ei siis riitä, vaan on oleellista lisätä tietoa. Tiedolla puretaan eriarvoisuutta ylläpitäviä, haitallisia asenteita. Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot ovat sitoutuneet Gender Action Plan 2:n kautta seksuaalioikeuksiin, joissa jokaisella on oikeus itsenäisiin päätöksiin omasta seksuaalisuudestaan, mutta myös tosiasialliseen tietoon seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta.[8] Myös opetussuunnitelmat velvoittavat kouluja rakentamaan suostumusperustaista toimintakulttuuria, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan. Todellisuudessa opettajien osaaminen teemasta kuitenkin vaihtelee suuresti. Ihmisoikeussopimukset velvoittavat valtiota turvaamaan seksuaalioikeuksien toteutumisen ja varmistettava, että esimerkiksi opettajilla on riittävä koulutus, jotta he voivat tukea oikeuksien toteutumista.

Eriarvoisuutta ylläpitäviä asenteita, stereotypioita ja normeja on purettava laajasti yhteiskunnassa, jotta painostus eheytystoimintaan yhteisön tai yhteiskunnan toimesta loppuu. Erityisen tärkeää olisi, että eri ammattikunnat, jotka työskentelevät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kanssa, saavat koulutusta teemoista. Vuonna 2018 julkaistussa, terveydenhuoltoalan ammattilaisia

[3] EIS, art. 14, art. 8.
[4] OHCHR, ‘Conversion therapy’ can amount to torture and should be banned says UN expert | OHCHR, Artikkeli 13. heinäkuuta 2020 (Tarkistettu 16. helmikuu 2024).
[5] Nothing to cure: putting an end to so-called “conversion therapies” for LGBTI people - Commissioner for Human Rights (coe.int)
[6] Suomen Psykologiliitto, Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen – Psykologiliiton kannanotto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarjottavista nk. Eheytyshoidoista, 15. kesäkuu 2021. Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen | Psykologiliitto (psyli.fi) (tarkistettu 14. helmikuu 2024).
[7] Lumi Sammallahti, Peik Igman, Eheytysraportti (2020) Kyselyraportti seksuaalisen suuntautumisen- ja sukupuoli-identiteetin muutospyrkimyksistä Suomessa, Taakasta voimavaraksi-hanke, Sateenkaariyhdistys Malkus ry 2021, p. 32.
[8] Euroopan Komissio, Gender Action Plan – putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world, lehdistötiedote 2020.

koskevassa selvityksessä ilmeni, että 75 % vastaajista ei pitänyt seksuaalisen suuntautumisen tietoista muuttamista eettisesti arveluttavana tai hoitovirheenä. Samalla 76 % vastaajista olivat valmiita työskentelemään asiakkaan kanssa hänen seksuaalisen suuntautumisensa muuttamiseksi.[9] Ammattilaisten väärä tieto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä saattaa estää eheytystoiminnalle altistuneita saamasta tarvitsemaansa ihmisoikeusperustaista hoitoa ja tukea.[10]

Malta, Saksa, Espanja, Ranska, Kreikka ja Norja ovat jo kriminalisoineet eheyttämistoimet. Hyviä käytäntöjä eheyttämistoiminnan kieltämisen määrittelystä, rikoslain kattavuudesta ja käytännöistä löytyy siis useammasta maasta.

Uusi rikoslaki eheytystoiminnasta astui voimaan Norjassa viime vuonna. Rikolliseksi määritellään toiminta, jossa käyttämällä psykoterapeuttisia, lääketieteellisiä, vaihtoehtolääketieteellisiä tai uskontoon perustuvia menetelmiä tai vastaavia systemaattisia käytäntöjä on tarkoituksena vaikuttaa henkilöön hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä sen muuttamiseksi, kieltämiseksi tai tukahduttamiseksi. [11] Määrittely on onnistunut esimerkki eheytystoimien monimuotoisuudesta, sillä se ei typistä ilmiötä vain yhden yhteisön sisällä tapahtuvaksi. Suomessa eheytystoiminnan kiellon valmistelussa olisikin hyvä harkita Norjan tavoin kattavaa määritelmää. Eheytystoiminnan kiellon tulisi kattaa myös tilanteet, joissa kohteena oleva henkilö on antanut suostumuksensa toimintaan osallistumiselle.

Se, millainen eheytystoiminta on kriminalisoitu, vaihtelee valtioiden lainsäädännössä. Lähes poikkeuksetta sekä seksuaalisen suuntautumisen että sukupuoli-identiteetin eheyttäminen on kriminalisoitu. Kreikassa, Maltalla ja Espanjan maakunnissa[12] myös sukupuolen ilmaisun eheyttämispyrkimykset on kriminalisoitu.[13] Eheytystoiminnan kriminalisoinnin toimivuutta saattaisi vahvistaa myös ulkomaille järjestettyjen eheytyshoitomatkojen kieltäminen. [14]

Saksassa laki suojelee vain alaikäisiä, mutta esimerkiksi Maltalla ja Ranskassa on tunnistettu tarve suojella myös täysi-ikäisiä. Eheytystoiminnan kiellon valmistelussa olisikin hyvä huomioida, että

[9] Elina Partanen, Tutkimus sosiaali- ja terveyshuoltoalan ammattilaisten näkemyksistä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien asiakkaiden kohtaamisesta työssään, 2018, p.31.
[10] Suomen Psykologiliitto, Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen – Psykologiliiton kannanotto seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarjottavista nk. Eheytyshoidoista, 15.6.2021. Suomen Psykologiliiton kanta eheytyshoitoihin on ehdottoman kielteinen | Psykologiliitto (psyli.fi) (tarkistettu 14. helmikuu 2024).
[11] Suora ote laista: “den som krenker en annen ved å anvende psykoterapeutisk, medisinsk, alternativmedisinsk eller religiøst baserte metoder eller lignende systematiske fremgangsmåter, i den hensikt å påvirke vedkommende til å endre, fornekte eller undertrykke sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet” Regjeringen har lagt frem forbud mot konverteringsterapi - regjeringen.no
[12] Espanjassa eheytystoiminta on osittain paikallisesti kriminalisoitu, esimerkiksi Aragoniassa ja Valenciassa.
[13] Lisäys sukupuolen ilmaisusta saattaisi auttaa tunnistamaan juridisesti myös ne henkilöt, joille sukupuolen identiteetteihin liitetyt eurooppalaiset käsitteet eivät ole tuttuja tai samaistuttavia. European Parliamentary Research Sevice, Bans on conversion therapies, The situation in selected EU Member States”, 2022, p. 4.
[14] Esimerkki ulkomaila tehdystä eheytystoimesta ja sen kriminalisoinnista löytyy Irlannista. European Parliamentary Research Service, Bans on conversion therapies, The situation in selected EU Member States”, 2022. p. 8.

eheytystoimia kohdistetaan myös Suomessa monen ikäisiin. Sateenkaariyhdistys Malkus ry:n selvitys kertoo, että suurin osa eheytyshoidoista selviytyneistä ovat täysi-ikäisiä.[15]

Maltan lainsäädännössä uhrin haavoittuva asema on määritelty. Uhri nähdään haavoittuvassa asemassa, jos tuomioistuin katsoo uhrin olevan erityisessä vaarassa ottaen huomioon henkilön iän, kehitystason, terveydentilan, mielenterveyden, muut olosuhteet, mukaan lukien mahdollinen riippuvuussuhde, sekä psykologisen ja/tai emotionaalisen tilan.[16] Ranskassa on katsottu, että vanhemman aktiivinen rooli eheytystoiminnassa aiheuttaa erityisen haavoittuvan aseman uhrille ja siten on rangaistusta arvioitaessa ankaroittava tekijä.[17]

Amnesty International Suomen osasto katsoo Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja useiden muiden ihmisoikeusjärjestöjen lailla, että eheytystoiminnassa on kyse ihmisoikeusloukkauksesta, jonka torjuminen on valtion vastuulla. Lainsäädännön on osoitettava selkeää sitoutumista ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja tarjottava tehokasta suojaa jo haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa:

Pia Puu Oksanen

Asiantuntija, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuva syrjintä
Email: pia.oksanen@amnesty.fi
Mobile: +358 40 833 11 40

[15] Ikähaarukka kyselyssä oli alle 15-80-vuotiaaksi. Lumi Sammallahti, Peik Igman, Eheytysraportti (2020) Kyselyraportti seksuaalisen suuntautumisen- ja sukupuoli-identiteetin muutospyrkimyksistä Suomessa, Taakasta voimavaraksi-hanke, Sateenkaariyhdistys Malkus ry 2021, p. 3.
[16] Maltan rikoslaki, Affirmation of sexual orientation, gender identity and gender expression act, para 9. https://legislation.mt/eli/cap/567/eng/pdf
[17] European Parliamentary Research Service, Bans on conversion 'therapies', the situation in selected EU Member States, European Parliament 2022, p. 5.